

DZIERŻENIE (116) *sb n*

-er- (65), -ér- (3); -er- : -ér- *SarnStat* (65 : 3); -že- (66), -žé- (2); -že- : -žé- *SarnStat* (66 : 2);
końcowe e *pochylone*.

sg *N* dzierżenie (11); -é (3), -(e) (8). ◇ *G* dzierżeniã (25). ◇ *D* dzierżeniu (10). ◇ *A* dzierżenie (39); -é (29), -(e) (10). ◇ *I* dzierżeni(e)m (3). ◇ *L* dzierżeniu (27). ◇ *pl N* dzierżeniã (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

1. *Trzymanie czegoś w jakimś położeniu; tu: o karmieniu dziecka przy piersi* (2) : *Lactatus, huius lactatus, Sanie/ dzierżenie. Mącz* 181b.

Wyrażenie: »dzierżenie przy piersiach« (1): *Suctus, Sanie/ dzierżenie przy piersiach. Mącz* 428a.

2. *Dzierżawienie, zarządzanie, użytkowanie; posiadanie na własność (o majątkach ziemskich, dobrach, dochodach); usufructus* *Mącz* (78) : *ZapWar* 1528 nr 2457; *Usufructus, dzierżenie/ wżywianie ymienia ykiego którego wlańność ynzemu należy/ beż skody tego którego wlańność yeft. Mącz* 510d; w onym wykupnie niech náznacza dzierżenie [*possessionem assignandam JanStat* 494] wedle práwa łtronie/ która pieniądze kładzie. *SarnStat* 746; *Które dzierżenie iefli którymkolwiek [połobem chciałby przekázować: tedy tego dzierżenia obronã [huius possessionis defensio JanStat* 670] na Stárołtę mieyfca będzie należała: iż gwałtownie ieft wygnan y złupion. *SarnStat* 829, 53, 357, 781, 831, 1024 (13).

dzierżenie czego (21): *ComCrac* 19, 19v; *UstPraw* F4v [2 r.], G4v; *Mącz* 206a; *IEfli Zyd ná dzierżenie imienia [super possessiones JanStat* 1121]/ álbo ná lifty dóbr nieruchomych pieniędzy pożycz/ á tego ten którego rzecz ieft dowiedzie: *My wítawiamy/ áby Zydowi y pieniądze y lifty załtawnè były odlądzone. SarnStat* 256, 256, 532, 633 [4 r.], 1022, 1253 (15).

Zwroty: »w dzierżeniu być« = być właścicielem czego; in possessione exisistere, possidere JanStat [szyk zmienny] (9): *ComCrac* 19, 19v; *Ten który ieft w dzierżeniu przeciwko powodowi, ma dawność trzy lata y trzy mieřące. SarnStat* 777, 633, 781 [2 r.], 1117, 1250, 1253.

»być w dzierżeniu« = *być czyjã wlańnością* (1): áby [*nowy papieř*] niektore pewne imionã y wsi kořcielne á podobno *Pármeńskie/ dopuřcił być w mocy ábo w dzierżeniu Fárnezego [esse in potestate Farunsi]:* ktory ie też zá *Páwła Papieřã* trzymał. *ModrzBaz* 139v.

»dać (w) dzierżenie« = *dare (in) possessionem JanStat* (9): *A iuř przereczony A. dał temu naiemnikowi álbo Arendarzowi D. ifotné dzierżenie w przereczoné dobrã C. SarnStat* 1257, 634 [2 r.], 829, 1250, 1253, 1254, 1255 [2 r.].

»(do) dzierżenia dopuřcić (a. przypuřcić), być dopuszczonym w dzierżenie« [*szyk zmienny*] (7 : 1): *Cedo tibi hortorum possessionem, Dopuřczam dzierżenia. Mącz* 43b, 206a, 314c; tedy dla niepořfuźeńtwa tákiego pozwánego/ powodowa łtronã na trzećim Roku záwitym/ przez Sędzięo będzie dopuřczonã zá skaźniã iuř łkończonã w prawdziwé dzierżenie takowego dziedzictwa [*admittatur ... in veram eiusdem hereditatis possessionem JanStat* 631] *SarnStat* 691, 829, 831 [2 r.], 1102.

»mieć dzierżenie« = *possessionem habere JanStat [szyk zmienny]* (2): tedy takowa żonã weźmie zá wiēniec trzydzieřci grzywien: álbo dzierżenie tám będzie miała/ gdzie ieft trzy grzywny dochodu/ tak długo/ poki iey nie záplaca wiēncã. *SarnStat* 632, 1079.

»w dzierżenie przysć« (1): In possessionem venire, W dzierżenie przisć. *Mącz* 480d.

»być wiedzion w dzierżenie« (1): Mancipio accipere, Urzędnie á ładownie być wiedziön w dzierżenie. *Mącz* 206b.

»z dzierżeniã wybić, wybicie« = *de possessione expellere JanStat* (3 : 1): Wnet wypáday kiedyć każã Bo bez pozwu wlfytko fkãżã A zmyliłz procurãcyã Gdy cię z dzierżeniã wybiyã *RejRozpr* E3; *Deturbare possessione, vel de possessione, Z dzierżeniã wybić. Mącz* 469c; *SarnStat* 533, 1247.

»dzierżenie wziãć; wzięcie dzierżenia« = *acceptio possessionis JanStat* [szyk zmienny] (1 : 1): [wszystkich obwinionych o złodziejstwo] y tych którzy ná piérwzym/ wtórym/ trzecim roku niechcã ftãwãć/ dobrã do fkãrbu nászégo Krolewfkiegó obrãcamy: rofkãzuiãc wlfyftkim Stãroftóm/ áby imiëniem nászym w oné w wiãzãli fie/ y ich dzierżenie wzięli [et illorum realem apprehendant possessionem JanStat 620] *SarnStat* 703, 1255.

Wyrażenia: »dawność dzierżenia« (2): Vetustate possessionis se defendunt, Dawnościã fie dzierżenia broniã. *Mącz* 491a, 510d.

»dzierżenie rzeczne, rzeczã, w rzeczy« = *rzeczywiste posiadanie; actualis possessio JanStat* [szyk 3 : 3] (4 : 1 : 1): Y iuz ci przerweczeni zãmianę czyniãcy dãli sobie zobopólnie w przerweczoné dobrã tãk odmëniöné iftotné wwiãzãnié y rzeczne dzierżenie przez Woźné Ziemfkie. *SarnStat* 1249 [idem] 685, 831, 1252, 1253, 1254.

»spokojne dzierżenie« [szyk 15 : 2] (17): Lifty ftãrofcine o co máiã być dãne. Przodkiem kto wybije pãniã wiennã/ też gdy brãt brãtu dzyãlu zwolić niechce/ też gdy kto kogo wypędzi z pokoynego dzierżenia [expellit ex pacifica tenuta JanStat 432]. *UstPraw* A3; áby o ich y innych perłön fpokoynego dzierżenia wybićie gwałtowné [de pacificis possessionibus expulsione violenta JanStat 432] było wolno Stãrościé pozew dãć. *SarnStat* 533, 532 [2 r.], 689, 829, 1102, 1254 (16).

»spolne dzierżenie« (1): Expectãtiwy [...] / które fã zã Iego Krolewfkiegó M. Oycã nászégo/ y zã nas też którymkolwiek fpoľobem dãne przeciw prãwu poľpolitému: tãk też y Solidã/ albo fpolné dzierżenia [solida alias communes possessiones JanStat 299]/ [...] fkãżiliľmy y zepľowãli/ tãk iź żadnéy mocy mieć nie máiã *SarnStat* 97.

Szeregi: »moc abo dzierżenie« (1): *ModrzBaz* 139v cf »być w dzierżeniu«.

»nabywanie i dzierżenie« (2): [Statuty] okoľo nábywãnia y dzierżenia imienia w Litwie Polãkowi *SarnStat* 1022, 1014.

»solida albo spolne dzierżenia« (1): *SarnStat* 97 cf »spolne dzierżenie«.

»dzierżenie i używanie« [szyk 1 : 1] (2): Utenda et possidenda tradere bona alicui, Ku używãniu y dzierżeniu wzdãć. *Mącz* 510b, 206a.

»wwiãzanie i dzierżenie« = *intromissio et possessio JanStat* [szyk 8 : 1] (9): *Mącz* 314c; Y iuz od tego czãfu przerweczony N. przerweczonému N. dãł iftotné wwiãzãnié y dzierżenie w rzeczy fãméy przez Woźnégo Ziemfkiegó w przerweczoné dobrã N. *SarnStat* 1253, 685, 829, 831, 1249, 1250, 1252, 1254.

»zastawa albo dzierżenie« (2): Ktorã zaftãwę albo też dzierżenie imienia ma rękoymia puľćie iftcowi w fũmtãie ktorã mu był dľuźnik winien. *UstPraw* F4v, F4v.

3. *Majątek ziemski, dobra wzięte w dzierżawę; majątek posiadany na własność; posiadłość ziemska* (3) : *MetrKor* 61/224; Miłtrz Wincenty z Kárwowa [...] dla iego obobliwey náuki wybran ná biskupstwo Krakowfkie/ áczkolwiek nie miał żadnego dzierżenia przy kościele Krakowfkim. *BielKron* 359; *VStáwiamy/ iz iefliby kto w czyiéy wsi/ álbo dźierzeniu [in alterius villa vel possessione SarnStat* 617] w sienie/ w zbożu/ álbo ná polách złodźieyftwo vczynił [...] ón złodźiey winę będzie powinien záplácić *SarnStat* 671.

4. *Panowanie, rządy, władanie (w zakresie prawa i spraw państwowych)* (23) :

W połączeniach szeregowych (2): A iefli fie o té gránice będą mogli trzey dobréy fławy mężowie z ftrony náłzéy y Koronnéy/ á trzey z ftrony Miłtrzá y Zakonu obráni ogládawfzy oboiéy ftrony lifty/ práwá dźierzenie/ y iné práwné dowody [*o vis utriusque partis literis, iuribus et possessionibus et aliis legitimis documentis JanStat* 848]/ zgodzić: tedy będą ftác gránice ták zgodzoné. *SarnStat* 1072 [*idem*] 1264.

Zwroty: »być w dzierżeniu« = *esse in possessione JanStat* (5): *BielKron* 390v, 396; *StryjKron* 612; Część Inflantckiey ziemie, która iest w dźierzeniu Królá Szwedzkiego do tych miast, Królestwu y Wielkiemu Księ. Litewfkiemu incorporowác *SarnStat* 108, 1101.

»(z)dać dźierzenie, ku dźierzeniu« = *tradere possessionem JanStat* [*szyk zmienny*] (2 : 1): Potym Iozue dał zyemię Hebron ku dzyerzeniu Káleb *BielKron* 48, 390; *SarnStat* 1101.

»w dźierzeniu mieć« [*szyk zmienny*] (2): bo sye boymi abi Krolowa yey m. tego czo dzysz ma wdzierzenyv y w nadziey nye vpvfczyła a owego oczim yey M. powyadayá niedoftala. *LibLeg* 11/41, 11/42.

»przyść w dźierzenie« (1): przyfzli mu tež [*Augustusowi Oktawianowi*] y Węgrzy w dźierzenie *BielKron* 296.

»przywieść dźierzenie« (1): Z nowu przywieść dźierzenie. Restituere in regnum. *Calag* 567a.

»rozdawać ku dźierzeniu« (2): po Ludwigu przyfzły [*twierdze*] ná Krolá Iágiełłá iáko ná Krolá Polfkiego/ ktore rozdawał ku dzyerzeniu fwoim záłżonym *BielKron* 390v; *StryjKron* 612.

»(s)puścić dźierzenie« = *dimittere possessionem JanStat* (2): Ípuścił [*król*] zafię Ianufzowi y Staniłławowi dzyerzenie iego [tj. *Księstwo Mazowieckie*]. *BielKron* 401 v; *SarnStat* 1102.

»ku dźierzeniu zostawić« (1): tedi rozviniesz yz fye to stalo nad woliá Krołowey y. m. a za sprawą tich ktorzi wladną tim czo Czessarz y. M. Krolowey yey m. y sinowy yey m. kv dzyerzeniv zoftawyl *LibLeg* 11/40.

Szeregi: »dźierzenie i państwo« (1): [*zamki, miasta*] które do tego czáfu były w náłzym dźierzeniu y páńftwie [*fuerunt in nostra possessione et ditione JanStat* 881]/ ze wfyftkiémi ich Powiáty przynależnościami záchowawfzy fobie fzáfowánié *SarnStat* 1101.

»posesyja to jest dźierzenie« (1): dał Kázimierz kfiáżęciu Mázowieckiemu fześć tyfiac kop pláfkich grofzy/ iz mu vftąpił fwego práwá/ y posefyá/ tho ieft dzyerzenie/ zarázem dał/ s powiátem Węgrowfkim. *BielKron* 390.

»rządy i dźierzenie« (2): Iefcze obiecuiemy: iz żadného Zamku ani twiárdze Królestwá náłzégo/ żadnému Ksiáżęciu álbo z rodzaiu Ksiáżęcégó idáćemu ku rządy y dźierzeniu [*regendum et tenendum JanPrzyw* 6] ná czás álbo na wieki nieporuczyć. *SarnStat* 884, 484.

»starostwo albo dzierżenie« (1): y ktemu żadného z takowych [panów, księży] ná Stárołstwo albo dzierżenie [in capitaneum aut tenutarium JanPrzyw 14] ziemie Krolełtwá náłżego przerzeczoného niehcemy dáwác/ áni ná tych mieyścách záładzác. *SarnStat* 891.

W przeni (1) :

Szereg: »posesyja a dzierżenie« (1): á dżiś y lámą pósfelfyá á dzierżeniem nas o nim vpewnił: iż iuż v tego w ręku ielł *SkarKaz* 245a.

5. Obszar państwa, kraju, wyodrębnionej prowincji (1) :

Zestawienie: »dzierżenie kampańskie« (1): Campanus campus vel ager, Mayętność dzierżenie Kampańskie/ po włosku zową/ La Tołcana. *Mącz* 32d.

6. Mniemanie, myślenie, sądzenie, twierdzenie [o kim] (5) : Non aestimo, unde existimatio, Mniemánie/ Zdánie/ Widzenie też, Powagá á dobre dzierżenie o kim. *Mącz* 111a.

Zwrot: »dzierżenie o sobie« = *zarozumiałość* (4): Fiducia sui, Wiele dzerżenie [!] o łobie. *Mącz* 126b, 433b; thym łie pfuią/ iż s thego głupłthwá wchodzą w dziwną dumę/ á w dżierżenie o łobie *Górndworz* Ee4v, Ee6v.

7. Dotrzymywanie, przestrzeganie, zachowywanie, trzymanie się [czego] (2) : Iura induciarum servare, Dzierżec przimierze/ zupełnie łie w dżierżeniu przimierza záchowác. *Mącz* 389a; Dzierżeniem praw naszych Excess trzeba naprawic *ActReg* 31.

8. Podtrzymywanie, wzamacnianie, dźwiganie na sobie jakiegoś ciężaru (w sensie fizycznym) [czego] (1) : Frontatus, nt, frontati lapides, Ciołáne kámienie które ná obie łtronie muru przechodzą á dla dżierżenia muru bywáyą włtáwiáne. *Mącz* 137c.

9. Sprawowanie, pełnienie [czego] (1) :

Wyrażenie: »dzierżenie obrony« (1): [poddani] wdzierżeniu obrony ná obiedwie łtronie, yedny drugim pomagaiacz przeczyw łpolnemu prziległemu nieprzyaczielowy przy koronie łtali. *ConPiotr* 34.

Synonimy: 1., 2. trzymanie; 4. panowanie, rządzenie, władanie; 7. chowanie, przestrzeganie, trzymanie.

Cf DZIERŻANIE, DZIERŻAWA, DZIERŻEĆ, NIEDZIERŻENIE